

IMAGINEA SPANIEI ȘI A SPANIOLILOR ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ DIN TRANSILVANIA (SECOLUL AL XIX-LEA)

Ștefan STANCIU*

Interesul pentru Spania și spanioli în presa românească transilvăneană din secolul al XIX-lea variază în funcție de redacția fiecărui ziar, de publicul cărui i se adresa, de centrul cultural în care acesta apărea sau de politica editorială a fiecărei publicații. Conținutul și tematica articolelor referitoare la spațiul iberic diferă în funcție de interesul și profilul editorial al ziarelor, iar acestea din urmă erau determinate de publicul cărui i se adresau și de finanțatorul sau patronul ziarului. Debutul presei românești ardelenice este legat de orașul Brașov. *Gazeta de Transilvania*¹ era destinată în primul rând acelor categorii sociale interesate de cultivarea limbii naționale și de cunoașterea de către români a fundamentelor egalității în drepturi a oamenilor, dar ziarul publica, pe lângă problemele de ordin intern pe care era concentrat, și numeroase traduceri care reflectau aspecte din viața politică și socială a diverselor popoare europene (și chiar din afara spațiului „bătrânului continent”). Încă din primele două decenii de după apariția ziarului putem regăsi varii surse istorice legate de înțelegerea unor evenimente petrecute în conjuncturi specifice fiecărei țări din Europa.

Alături de Brașov, Blajul a fost un important centru al presei moderne românești din Transilvania. *Gazeta Organul luminării* apărea săptămânal, la Blaj, sub redacția lui Timotei Cipariu, primul număr fiind tipărit la data de 4 ianuarie 1847. A continuat să fie editat fără întrerupere până în 28.04.1848, pentru ca, ulterior, să apară din nou, sub numele *Organul național*, din 12 mai și până în 29 septembrie 1848². Acest ziar, prin scopul pe care și l-a propus, de difuzare a cunoștințelor către popor și de promovare a limbii române, de dezvoltare a învățământului și de răspândire a principiilor de egalitate între națiunile transilvănene, putem afirma că se încadrează în categoria publicațiilor care militau pentru drepturile naționale. *Gazeta* a fost difuzată și în Moldova și Țara Românească³. Tot la Blaj a apărut

---

* Doctorand, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia; e-mail: e_trif@hotmail.com.

¹ *Gazeta de Transilvania* este considerată primul ziar politic și cultural al românilor din Transilvania (vezi *Din presa literară* 1967, p. 85-89; Hangiu 1996, p. 208-209; Hangiu 1978, p. 15-16; Chiciudean 2006, p. 393). Revista a apărut în orașul Brașov, în mai multe formule editoriale, după cum urmează: într-o primă etapă era tipărită săptămânal, din 12 martie 1838 până în 30 decembrie 1842; apoi din 2 iulie 1858 până în 30 decembrie 1860 și din 13 octombrie 1918 până 1 ianuarie 1945. *Gazeta* a apărut de două ori pe săptămână în perioadele: 4 ianuarie 1843 - 17 martie 1849, 1 decembrie 1849 - 1 iulie 1858 și 7 ianuarie 1861 - 30 decembrie 1879. A apărut și de trei ori pe săptămână (1 ianuarie 1880 - 1 aprilie 1884) și, în cele din urmă, zilnic (4 aprilie 1884 - 26 septembrie 1917). La apariție, redacția ziarului era coordonată de G. Barițiu (1838-1849), apoi de Iacob Mureșianu (1850-1877), ulterior de Aureliu Mureșianu (1878-1910) și alții (vezi Hangiu 1996, p. 208).

² Hangiu 1996, p. 315.

³ *Ibidem*, p. 316.

săptămânalul *Foia bisericească, organul pentru cultura religioasă a clerului și a poporului*, din anul 1883 până în 1886, un ziar cu un pronunțat caracter cultural și bisericesc, redacția fiind condusă de Alexandru V. Grama.

Din anul 1853, Sibiul se poziționa și el ca important centru de presă, odată cu apariția ziarului *Telegraful român*, sub directa îndrumare a mitropolitului Andrei Șaguna.

În ceea ce privește informațiile referitoare la Spania și la felul în care au fost reflectați spaniolii în presa ardeleană, am remarcat că atenția acordată acestui spațiu de către presa românească din Transilvania poate fi subsumată unor domenii de interes. Există articole pe care le putem grupa în funcție de diferitele subiecte abordate: politica internă a Spaniei, monarhia și Casa Regală, războiul civil din peninsula iberică, politica externă, fapte diverse, date demografice și sociale, informații cu caracter confesional, precum și referiri la literatura și cultura spaniolă.

Se pare că, la fel ca în cazul interesului acordat altor popoare europene, politica internă spaniolă a fost în centrul preocupărilor editoriale ale românilor ardeleni. În cadrul acestei teme numărul și frecvența știrilor privitoare la războiul dinastic spaniol dintre facțiunea carliștilor, condusă de Carlos (1788-1855), fratele regelui spaniol Ferdinand al VII-lea (1784-1833), și regina Maria Cristina (1806-1878), sprijinită de adepții săi, încă din primul an de apariție a *Gazetei de Transilvania* (1838) se situau la cote destul de înalte. Astfel, din totalul de 42 de numere, 20 sunt alocate unor subiecte privind revoltele populației⁴, conflicte militare⁵, existând și referiri asupra situației în care se aflau prizonierii de război⁶. Tot în anul 1838 a fost publicată o știre⁷ în care se vorbea despre aspecte demografice și din care aflăm că populația Spaniei însuma, la data respectivă, 14 milioane de locuitori. Erau oferite și câteva informații legate de familia regală spaniolă, precum și despre cauzele care au stat la baza izbucnirii războaielor carliste. În cadrul știrilor ce țin de politica internă, se înscriu și articolele care se referă la situația economică și financiară a Spaniei⁸.

În perioada de debut a *Gazetei de Transilvania*, Spania a fost surprinsă într-un moment de instabilitate dinastică, evoluția sa fiind marcată de conflictele interne, de dese schimbări de guvern, precum și de drastică diminuare a profiturilor ce proveneau din colonii, situație care va conduce în cele din urmă la o situație economică precară. În acest context, evenimentele din Spania continuă să preocupe redacția *Gazetei* și în anii următori⁹, reușind să mențină viu interesul publicului

⁴ *Gazeta de Transilvania*, nr. 16/1838, p. 61-62; *ibidem*, nr. 2/1838, p. 5-6.

⁵ *Ibidem*, nr. 1/1838, p. 1-2; *ibidem*, nr. 2/1838, p. 8; *ibidem*, nr. 3/1838, p. 11; *ibidem*, nr. 7/1838, p. 26; *ibidem*, nr. 9/1838, p. 31; *ibidem*, nr. 10/1838, p. 37-38; *ibidem*, nr. 11/1838, p. 42; *ibidem*, nr. 12/1838, p. 46; *ibidem*, nr. 14/1838, p. 53; *ibidem*, nr. 16/1838, p. 61-62; *ibidem*, nr. 3/1838, p. 12; *ibidem*, nr. 8/1838, p. 30; *ibidem*, nr. 9/1838, p. 34; *ibidem*, nr. 11/1838, p. 42; *ibidem*, nr. 18/1838; *ibidem*, nr. 21/1838, p. 83.

⁶ *Ibidem*, nr. 5/1838, p. 20, p. 70; *ibidem*, nr. 23/1838, p. 91.

⁷ *Ibidem*, nr. 8/1838, p. 31.

⁸ *Ibidem*, nr. 4/1838, p. 13; *ibidem*, nr. 8/1838, p. 30; *ibidem*, nr. 12/1838, p. 46.

⁹ *Ibidem*, nr. 2/1839, p. 7; *ibidem*, nr. 3/1839, p. 10; *ibidem*, nr. 4/1839, p. 15; *ibidem*, nr. 5/1839, p. 17; *ibidem*, nr. 8/1839, p. 31; *ibidem*, nr. 11/1839, p. 42-43; *ibidem*, nr. 12/1839, p. 48; *ibidem*, nr. 19/1839, p. 74; *ibidem*, nr. 20/1839, p. 74; *ibidem*, nr. 27/1839, p. 108; *ibidem*, nr. 28/1839, p. 111; *ibidem*, nr. 30/1839, p. 119-120; *ibidem*, nr. 31/1839, p. 123; *ibidem*, nr. 35/1839, p. 137; *ibidem*, nr. 38/1839, p.

ardelean pentru această regiune, deseori fiind prezentate atrocitățile petrecute, distrugerile provocate orașelor, locuințelor, în condițiile în care au existat chiar localități întregi părăsite de locuitori¹⁰. Se asista astfel la un război în care niciuna din părțile beligerante nu părea convingătoare în confruntările armate¹¹, nereușindu-se captarea simpatiei și susținerea deplină a cetățenilor iberici de către niciuna dintre tabere. În cadrul articolelor în care se abordează viața politică din Spania¹², putem să constatăm că și în anii de după 1838 s-a menținut viu interesul redacției *Gazetei* pentru a surprinde evenimentele cele mai importante din politica internă spaniolă. Ne referim la schimbările de miniștri și căderea unor guverne, de întrunire a Cortesurilor (Parlamentelor), dar și la intrigile politicianilor din cele două partide liberale, respectiv moderații și progresiștii.

Temele referitoare la monarhia spaniolă erau de asemenea prezente, indicând un deosebit interes, în presa ardeleană, unde erau relatate diverse aspecte din viața familiei regale, problemele legate de succesiunea la tronul Spaniei, căsătoria, crizele din cuplul format de regina Isabela a II-a și soțul ei, atentatele împotriva reginei (care erau destul de neobișnuite pentru Spania), divorțul, relațiile dintre regină și mamă și dintre regină și fiică¹³. Desigur, erau prezentate și analizate și alte momente speciale din viața Casei Regale, cum ar fi participarea la adunarea Cortesurilor, apoi ceremonialul de urcare pe tron, cu jurământul de fidelitate pentru țară, susținerea și implicarea în numirea unor cabinete și miniștri. *Gazeta* brașoveană a prezentat știri și din viața cotidiană a reginei Isabela, cu plimbările de seară prin Madrid, ceremonialul de curte sau diverse alte ipostaze, cum ar fi primirea de către regină a soțului la palat.

În 22 iunie 1841, în nr. 25 al *Foii pentru minte*, redacția a preluat o știre după publicația franceză *Les Guepes* a criticului și romancierului francez Alphonse Karr¹⁴.

150; *ibidem*, nr. 41/1839, p. 163; *ibidem*, nr. 43/1839, p. 168; *ibidem*, nr. 47/1839, p. 187; *ibidem*, nr. 53/1843, p. 211; *ibidem*, nr. 55/1843, p. 218; *ibidem*, nr. 57/1843, p. 228; *ibidem*, nr. 59/1843, p. 236; *ibidem*, nr. 60/1843, p. 239; *ibidem*, nr. 61/1843, p. 243; *ibidem*, nr. 65/1843, p. 259; *ibidem*, nr. 96/1843, p. 383.

¹⁰ Părăsirea în masă a unor localități din fața iminenței morții și a distrugerilor se poate observa și din două articole din *Gazeta de Transilvania*, nr. 16/1838, p. 61-62; *ibidem*, nr. 74/1843, p. 296.

¹¹ Valdeón *et alii* 2011, p. 319.

¹² *Gazeta de Transilvania*, nr. 1/1839, p. 3; *ibidem*, nr. 6/1939, p. 22; *ibidem*, nr. 37/1839, p. 147; *ibidem*, nr. 39/1839, p. 150; *ibidem*, nr. 48/1839, p. 190; *ibidem*, nr. 52/1839, p. 206; *ibidem*, nr. 1/1841, p. 4; *ibidem*, nr. 41/1843, p. 164; *ibidem*, nr. 45/1843, p. 179; *ibidem*, nr. 64/1843, p. 253; *ibidem*, nr. 68/1843, p. 271; *ibidem*, nr. 73/1843, p. 291; *ibidem*, nr. 78/1843, p. 311; *ibidem*, nr. 86/1843, p. 341; *ibidem*, nr. 93/1843, p. 371; *ibidem*, nr. 94/1843, p. 376; *ibidem*, nr. 97/1843, p. 388; *ibidem*, nr. 29/1847, p. 114; *ibidem*, nr. 31/1847, p. 122; *ibidem*, nr. 47/1847, p. 187; *ibidem*, nr. 51/1847, p. 204; *ibidem*, nr. 73/1847, p. 291; *ibidem*, nr. 82/1847, p. 327; *ibidem*, nr. 84/1847, p. 335; *ibidem*, nr. 95/1847, p. 380.

¹³ *ibidem*, nr. 39/1839, p. 154; *ibidem*, nr. 57/1843, p. 228; *ibidem*, nr. 64/1843, p. 253; *ibidem*, nr. 68/1843, p. 271; *ibidem*, nr. 71/1843, p. 284; *ibidem*, nr. 93/1843, p. 371; *ibidem*, nr. 94/1843, p. 376; *ibidem*, nr. 97/1843, p. 383; *ibidem*, nr. 22/1847, p. 87; *ibidem*, nr. 24/1847, p. 95; *ibidem*, nr. 29/1847, p. 114; *ibidem*, nr. 32/1847, p. 127; *ibidem*, nr. 34/1847, p. 136; *ibidem*, nr. 42/1847, p. 167; *ibidem*, nr. 44/1847, p. 173; *ibidem*, nr. 46/1847, p. 183-184; *ibidem*, nr. 47/1847, p. 187; *ibidem*, nr. 51/1847, p. 204; *ibidem*, nr. 56/1847, p. 223; *ibidem*, nr. 63/1847, p. 252; *ibidem*, nr. 70/1847, p. 278-279; *ibidem*, nr. 71/1847, p. 283; *ibidem*, nr. 76/1847, p. 304; *ibidem*, nr. 79/1847, p. 316; *ibidem*, nr. 86/1847, p. 343; *ibidem*, nr. 95/1847, p. 380; *ibidem*, nr. 100/1847, p. 398; *ibidem*, nr. 101/1847, p. 403; *ibidem*, nr. 11/1852, p. 43; *ibidem*, nr. 13/1852, p. 51.

¹⁴ Marica 1969, p. 265.

Informația este de natură politică și a fost publicată de revista brașoveană cu titlul *Partide în Spania*. Cititorilor le sunt descrise trăsăturile și structura clasei politice spaniole, ca fiind alcătuită din: „liberali, carliști, exaltați, cumpătați, retrograzi, monarhiști, însetați de sânge, încălțați, desculți, absolutiști însemnați, absolutiști întunecați și spițeri”¹⁵. În câteva cuvinte este redată imaginea pe care o avea Karr despre clasa politică spaniolă.

O primă știre referitoare la spațiul iberic era favorizată de dorința de a aduce la cunoștința cititorilor o informație legată de o remaniere a guvernului spaniol de la Madrid și a fost publicată de ziarul blăjean *Organul luminării*, în data de 15 februarie 1847¹⁶, unde erau menționați noii membri ai cabinetului, în frunte cu președintele consiliului de miniștri¹⁷. După o săptămână, în numărul din data de 22 februarie 1847, gazeta blăjeană continua să-și informeze cititorii cu știri despre noii miniștri ai guvernului spaniol, care lăseau impresia unei imagini de încredere, dar redactorii ziarului erau de părere că aceștia nu ar fi suficienți de independenți în fața puternicei personalități a reginei Spaniei, în persoana Mariei Cristina de Bourbon. A fost amintit faptul că prețurile în Spania erau destul de ridicate, dar comparativ cu alte țări, precum Irlanda sau Franța, jurnaliștii blăjeni apreciau că situația nu era mai rea¹⁸.

În data de 23 august 1847, *Organul luminării* aducea cititorilor săi o știre potrivit căreia, în data de 3 august 1847, în Madrid, regina Isabela a II-a și-ar fi exprimat, în fața unor miniștri din cabinetul spaniol, ideea de renunțare la tron¹⁹. Aceeași gazetă preia știrea din 6 august 1847, potrivit căreia în Madrid ar exista zvonuri referitoare la un presupus conflict între președintele Consiliului de Miniștri, Joaquín Francisco Pacheco (1808-1865), și ministrul de Justiție, Antonio Benavides, în stingerea căruia era implicată și familia regală. Un alt aspect relatat se referea la relația dintre J. F. Pacheco și ministrul de Finanțe, José Salamanca (1813-1883): „Pacheco și Salamanca întru atâta se înparechiară între sine, câtu celu de antâiu nu vre a mai remane presidente de consiliu, deca celu din urmă nu-și va depune portu-foliu”²⁰. Aceste crize ministeriale relevă lipsa consensului dintre oamenii și partidele din viața politică spaniolă, într-o perioadă de „guvernări moderate”, cuprinsă între anii 1843 și 1856²¹.

O situație tensionată în cadrul familiei regale din Spania, era ilustrată de gazeta blăjeană ca urmare a apariției unei scrisori anonime, sub forma unei proclamații, în care obiectivele politice ale regelui Francisco de Asís de Borbón (1822-1902) erau antagonice față de cele ale soției sale Isabela a II-a (1830-1904)²². Regina a dispus identificarea și tragerea la răspundere a autorului acelei proclamații.

---

¹⁵ *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 25/1841, p. 200.

¹⁶ *Organul luminării*, nr. 7/1847, p. 30.

¹⁷ Este perioada când la conducerea guvernului spaniol era Partidul Moderat, în cadrul căruia un rol de seamă l-a avut președintele Consiliului de Miniștri și Ministrul de Stat, Carlos Fernando Martínez de Irujo y McKean Tacón y Armitage, Duque de Sotomayor.

¹⁸ *Organul luminării*, nr. 8/1847, p. 35.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 34/1847, p. 183.

²⁰ *Ibidem*, p. 183.

²¹ Domínguez Ortiz 2007, p. 305-307.

²² *Organul luminării*, nr. 34/1847, p. 183.

Între timp, redacția gazetei *Organul luminării* a preluat o știre din Madrid din 10 august ce anunța o viitoare consfătuire ministerială care dorea să identifice și să soluționeze neînțelegerile dintre regină și rege. Subiectul crizei familiei regale spaniole, fiind de actualitate, a continuat și în numărul următor al aceleiași ziar și a fost relatată știrea în care Pacheco, președintele Consiliului de Miniștri, și-ar fi exprimat intenția de a demisiona dacă miniștrii din cabinetul său nu vor putea soluționa disensiunea regală. Se mai făcea referire și la un posibil împrumut contractat de către Spania din Marea Britanie, în valoare de 100 de milioane de reali, precum și la furnizarea de către britanici a unor cantități de aur și argint necesare pentru acoperirea valorii emisiunilor monetare spaniole²³. În ultima parte a articolului era relatată întoarcerea reginei în capitală și lipsa perspectivei de împăcare în cuplul regal. Apoi, se vorbea despre un atentat împotriva generalului Francisco Serrano, dar și despre reducerea șanselor de realizare a împrumutului englezesc.

În următorul număr, atenția gazetei era îndreptată spre o nouă posibilă criză ministerială spaniolă, însoțită, în fundal, de diverse intrigi²⁴. Este specificat și numele gazetei spaniole din care *Organul luminării* prelua informațiile, respectiv *El Heraldó*²⁵. În același număr, este prezentată evoluția negocierilor dintre Vatican și regatul spaniol, în vederea recunoașterii Isabelei a II-a pe tronul Spaniei. În condițiile rivalității la tronul Spaniei între Carol al VI-lea și Isabela a II-a, opțiunea Sfântului Scaun, susținută de interesele Austriei în zonă, era favorabilă, desigur, lui Carol al VI-lea. În continuare, *Organul luminării* a redat aspecte din viața politică tumultuoasă spaniolă, în care Partidul Progresist era prezentat ca dușman al regalității²⁶. S-a vehiculat ideea aducerii de la ambasada din Paris a lui Ramón María Narváez (1799-1867)²⁷: ziaristii comentau că, cu toate că era prezent în Madrid, el nu a fost numit în noul cabinet remaniat, în care au rămas doar doi dintre vechii miniștri, restul fiind schimbați. Membrii noului cabinet au fost prezentați și în numărul următor al gazetei blăjone, cu sublinierea unor detalii biografice pentru fiecare ministru în parte, menționându-se atât calitățile, cât și defectele lor²⁸. De data aceasta, *Organul luminării* a preluat informații din cotidianul francez *La Presse*²⁹. Este semnalat și un decret din 2 septembrie 1847, prin care exilații politici au fost

---

²³ *Ibidem*, nr. 35/1847, p. 189.

²⁴ *Ibidem*, nr. 36/1847, p. 194-195.

²⁵ <http://hemerotecadigital.bne.es>, accesat la 28.03.2014. Este considerat cel mai conservator ziar spaniol cu caracter politic și polemic. A fost tipărit la Madrid, între anii 1842 și 1854, iar în paginile sale au fost apărute Biserica și catolicismul în fața atacurilor progresiștilor și democraților.

²⁶ *Organul luminării*, nr. 37/1847, p. 201.

²⁷ Fost militar și comandant de armată, care în anul 1838 a intrat în politică. La 3 mai 1844, regina Maria Cristina l-a numit șef al guvernului. În aprilie 1846 era înlocuit cu Francisco Javier Istúriz, iar pe durata guvernării cabinetului condus de Pacheco a activat la ambasada din Paris (<http://lojahistorica.site50.net/ilustres/narvaez.htm>, accesat la 28.03.2014).

²⁸ *Organul luminării*, nr. 38/1847, p. 207.

²⁹ Este unul dintre primele cotidiene franceze care apare la Paris în anul 1836, sub redacția lui Émile de Girardin. În paginile acestui ziar au fost publicate romane-foleton semnate de Honoré de Balzac, Victor Hugo, George Sand și Alexandre Dumas.

iertăți, primind posibilitatea de a se reîntoarce în Spania³⁰. Însă întoarcerea era condiționată, în cazul carliștilor, de faptul că lor nu li se permitea stabilirea în Catalonia, Aragon, Navarra și provinciile basce. Viața politică de la Madrid a rămas în continuare în atenția gazetei blăjene, care, într-un nou număr³¹, relatează un episod în care ducele Frias a refuzat oferta reginei Isabela a II-a de a prelua funcția de președinte al Consiliului de Miniștri. În partea finală a articolului, ca urmare a decretului de amnistie, spaniolii își manifestau mulțumirea față de regina lor. De-a lungul evenimentelor politice derulate de la începutul lui 1847 și până în toamna aceluiași an, s-au succedat nu mai puțin de cinci guverne, ceea ce denotă o intensă frământare politică generată de o situație anarhică fără precedent.

Instabilitatea vieții politice iberice continuă să fie exemplificată de *Organul luminării* și în numărul din 18 octombrie 1847, în care era descrisă căderea guvernului condus de Goyena (1783-1855) și formarea unui cabinet nou sub conducerea generalului Narváez, ca urmare a unei așa-zise intrigi³². Cu toate acestea, guvernul anterior încă se bucura de simpatia cetățenilor. Intrigile politice spaniole au fost urmărite și în ediția următoare³³, prin preluarea unor informații din ziarul *National* din Paris și *Gazeta din Bordeaux*, legate de întoarcerea de la Paris a reginei mame Maria Cristina (1806-1878) în capitala Spaniei, la curtea fiicei sale, Isabela a II-a. Din ziarul madrilen *Heraldo* se prelua informația referitoare la „împăciuirea dintre Regină și Rege”³⁴, fiind vorba de Isabela a II-a și soțul ei, Francisco de Asis. Probabil, folosindu-se aceeași sursă de informare (*Heraldo*), în numărul din 1 noiembrie 1847, *Organul luminării* reda cititorilor săi imagini de la Curtea spaniolă legate de ceremonialul întâlnirii cuplului regal, dar și bucuria revederii dintre regină și mama ei³⁵.

Familia regală spaniolă a rămas în atenția gazetei transilvănene și în următorul număr³⁶. Din articolul publicat acum, se desprind informații referitoare la aplanarea unor conflicte atât din viața politicianilor, cât și a familiei regale spaniole, autorul concluzionând că rămăneau misterioase cauzele stingerii acestora. Este relatată și o știre, nouă în epocă, referitoare la moartea unui fost general carlist pe nume Maroto (1783-1847), în Chile³⁷. Renumele acestuia s-a datorat atât experienței sale militare, cât și trecerii sale din rândurile fracțiunii carliste, de partea liberalilor, ca urmare a tratatului de la Vergara (31 august 1839), când a realizat că idealurile carliștilor erau sortite eșecului³⁸. Liniștea politică din capitala spaniolă a

---

³⁰ Guvernul condus de Florencio Garcia Goyena a inițiat amnistierea unui număr important de exilați politici spanioli.

³¹ *Organul luminării*, nr. 39/1847, p. 213.

³² *Ibidem*, nr. 42/1847, p. 231.

³³ *Ibidem*, nr. 43/1847, p. 236.

³⁴ *Ibidem*, p. 237.

³⁵ *Ibidem*, nr. 44/1847, p. 243.

³⁶ *Ibidem*, nr. 45/1847, p. 249.

³⁷ *Ibidem*, nr. 46/1847, p. 255.

³⁸ <http://www.mcncbiografias.com/app-bio/do/show?key=maroto-rafael>, accesat la 27.05. 2014.

fost întreruptă ca urmare a demiterii a doi miniștri³⁹, susținători ai venirii la putere a generalului Narváez, singurii care au rămas în noul cabinet, din cel anterior⁴⁰.

Imaginea tinerei regine spaniole este pusă într-o lumină favorabilă de către presa contemporană într-o perioadă marcată de rivalitatea dintre Anglia și Franța⁴¹. Însă, în numărul următor imaginea reginei a fost afectată din nou ca urmare a unui incident nefericit. O tânără și frumoasă servitoare ce se afla în serviciul său a fost ucisă, iar autorul crimei a rămas necunoscut⁴². Ediția din 3 ianuarie 1848 prelua informații din gazete pariziene care scriau despre sfârșitul războiului din Catalonia⁴³, iar, mai târziu, Timotei Cipariu publica un articol la rubrica „Miscelă”, în care aducea la cunoștința publicului identificarea unei noi nuvele realizată de Cervantes, necunoscută până atunci și rămasă în manuscris⁴⁴.

Gazetarii blăjeni din redacția ziarului *Unirea*, în cadrul rubricii „Revistă politică”, în numărul din 16 ianuarie 1892, prezentau știrile referitoare la mișcările liberalilor spanioli împotriva guvernului, concretizate prin acțiunea liberalului Sagasti, care reproșa guvernanților lipsa de eficiență în rezolvarea unor chestiuni interne și externe. Manifestările au avut un caracter anarhist și amenințau chiar cu proclamarea republicii⁴⁵. Aceeași publicație, în ediția din 19 martie 1892, prezenta o știre în care era relatată apariția unei crize ministeriale într-o liniște aparentă⁴⁶, anume o încurcată situație administrativă din cadrul ministerului marinei spaniole, care a determinat demisia ministrului și înlocuirea acestuia cu antecesorul său. Autorul articolului a insistat asupra acestei formule de substituție ministerială, întrucât neregulile administrative își aveau sorginea înaintea mandatului ministrului demisionar.

Telegraful român de la Sibiu se concentra pe publicarea știrii despre măsura de aliniere a Spaniei la politica altor state europene, privitoare la un proiect intern de persecutare a anarhiștilor⁴⁷. Alte articole făceau referiri, fie la un proiect al prim-ministrului spaniol de decorare a președintelui Franței, Félix Faure, cu Ordinul Lâna de Aur⁴⁸, fie la incidentul iscat de un de grup format din 300 de ofițeri, care a distrus două sedii ale unor ziare locale și felul în care guvernul militar a gestionat și soluționat incidentul⁴⁹. Un alt proiect de lege discutat în ședința Cortesurilor, prin care se preconiza suprimarea gradului de mareșal, precum și reducerea la jumătate a numărului de generali și de ofițeri a preocupat redacția ziarului *Telegraful român*⁵⁰.

Sub titlul *Necazuri în Spania*⁵¹, se relatea îngrijorarea guvernului de la Madrid față de refuzul contribuabililor din Catalonia și Aragon de a plăti impozitele, motiv

---

³⁹ Cei doi fiind generalii Cordova și Ros de Olano.

⁴⁰ *Organul luminării*, nr. 47/1847, p. 261.

⁴¹ *Ibidem*, nr. 50/1847, p. 279.

⁴² *Ibidem*, nr. 51/1847, p. 285.

⁴³ *Ibidem*, nr. 53/1848, p. 299.

⁴⁴ *Ibidem*, nr. 58/1848, p. 326.

⁴⁵ *Unirea. Foaie bisericească politică*, nr. 3/1892, p. 30.

⁴⁶ *Ibidem*, nr. 12/1892, p. 92.

⁴⁷ *Telegraful român*, nr. 72/1894, p. 283.

⁴⁸ *Ibidem*, nr. 120/1895, p. 479.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 27/1895, p. 107.

⁵⁰ *Ibidem*, nr. 7/1899, p. 26.

⁵¹ *Ibidem*, nr. 96/1899, p. 392; *ibidem*, nr. 118/1899, p. 480.

pentru care chiar Vaticanul avea să intervină pe lângă clerul spaniol, cu intenția ca acesta să liniștească agitațiile. Tot în această categorie de știri, se integrează o informație legată de asasinarea unui ministru spaniol⁵², dar și a arhiepiscopului Madridului⁵³. Ziarul sibian reflecta creșterea nemulțumirilor populației (mai cu seamă pe țărmul mediteranean, în provinciile Catalonia, Valencia, zona Cadixului) față de măsurile de redresare economică a țării, care au culminat cu izbucnirea revoluției în întreaga Spanie⁵⁴, instaurarea unui guvern provizoriu și plecarea în exil a reginei Isabela a II-a.

Chiar dacă politica externă a Spaniei ocupa și ea o anumită pondere în paginile presei transilvane, interesul pentru acest domeniu era unul mult mai scăzut. Astfel, într-unul din numerele *Gazetei de Transilvania*, la rubrica dedicată știrilor externe găsim informații legate de o divergență diplomatică dintre Spania și Anglia⁵⁵. Subiectele din activitatea politică externă a Spaniei sunt mai puțin exemplificate, comparativ cu cele din politica internă. De exemplu, pe durata războaielor carliste au avut loc contacte cu diplomația engleză și franceză⁵⁶ care își susțineau fiecare interesele proprii. Momentul căsătoriei reginei Isabela⁵⁷ a constituit o preocupare din partea mai multor puteri europene, interesate să-și susțină pretențiile favorabile lor la tronul Spaniei. În cadrul acestei rubrici, a politicii externe, trebuie menționate și acordurile de cooperare între spanioli și francezi⁵⁸, în vederea construirii unei linii de cale ferată, care să lege cele două țări prin munții Pirinei. În cazul conflictelor militare, Spania a răspuns cererii Portugaliei de a interveni împreună, alături de Franța și Anglia, pentru a restabili ordinea și a susține regalitatea în teritoriile portugheze răsculate⁵⁹. *Gazeta de Transilvania* a analizat însă și războiul dintre Spania și Maroc⁶⁰ pentru insulele spaniole din preajma țărmului mediteranean marocan. În următorii ani, în paginile cotidianului brașovean regăsim referiri și la relațiile italo-spaniole⁶¹. *Organul luminării* din Blaj a prezentat într-o primă etapă, protocolul încheiat între Spania, Anglia și Franța⁶². Acesta prevedea intervenția cu forțe armate atât pe mare, cât și pe uscat, pentru a restabili normalitatea politică și pentru a-i supune pe rebeli reginei. Guvernul portughez a solicitat spaniolilor intervenția armată, care s-a și realizat prin pătrunderea în teritoriile portugheze, din regiunea Galiciei⁶³. Confrunțați cu

⁵² *Ibidem*, nr. 84/1897, p. 333; *ibidem*, nr. 85/1897, p. 337-338.

⁵³ *Ibidem*, nr. 42/1886, p. 167.

⁵⁴ *Ibidem*, nr. 74/1868, p. 294; *ibidem*, nr. 75/1868, p. 299; *ibidem*, nr. 77/1868, p. 306-307; *ibidem*, nr. 78/1868, p. 311; *ibidem*, nr. 80/1868, p. 317; *ibidem*, nr. 67/1899, p. 271; *ibidem*, nr. 118/1899, p. 480; *ibidem*, nr. 49/1900, p. 195.

⁵⁵ *Gazeta de Transilvania*, nr. 20/1838, p. 79.

⁵⁶ *Ibidem*, nr. 6/1839, p. 22; *ibidem*, nr. 26/1839, p. 102-103; *ibidem*, nr. 62/1843, p. 245-246; *ibidem*, nr. 102/1852, p. 394.

⁵⁷ *Ibidem*, nr. 57/1843, p. 228; *ibidem*, nr. 71/1843, p. 284.

⁵⁸ *Ibidem*, nr. 73/1852, p. 284.

⁵⁹ *Ibidem*, nr. 50/1847, p. 198-199; *ibidem*, nr. 63/1847, p. 252.

⁶⁰ *Ibidem*, nr. 55/1859, p. 226; *ibidem*, nr. 1/1860, p. 3.

⁶¹ *Ibidem*, nr. 39/1861, p. 390; *ibidem*, nr. 5/1865, p. 29.

⁶² *Organul luminării*, nr. 24/1847, p. 123.

⁶³ Oliveira 1996, p. 121.

această presiune externă, rebelii s-au predat, reușind să obțină, totodată, printr-un tratat semnat, respectarea drepturilor și onorurilor deținute înainte de război.

Același număr continua știrile venite din peninsula iberică, prezentându-se o întrevvedere diplomatică dintre reprezentatul statului papal, arhiepiscopul de Tesalonic, D. Brunelli, în calitate de delegat pontifical, și Spania, reprezentată de regina Isabela a II-a⁶⁴. Întrevederea s-a desfășurat într-un cadru cordial, unde curtoazia și bunele maniere de partea ambelor părți se aflau în prim-plan. Putem concluziona că ziarul de la Blaj era concentrat în special pe relatarea aspectelor politice spaniole. Cu ușurință se poate constata că în paginile revistei nu întâlnim nuvele, foiletoane, adică un alt gen de știri mai ușor digerabile chiar și de un public neavizat, ci știri politice, care presupuneau cunoștințe minimale și un oarecare apetit pentru practicile politice din statele europene.

Episodul politico-militar din Portugalia continua să fie relatat de către redactorii blăjeni⁶⁵, în următoarea ediție. Era prezentată ocuparea orașului Porto de către trupele spaniole conduse de generalul Concha, în 18 iunie 1847. Un articol al aceluiași săptămânal blăjean⁶⁶ relatează și despre implicarea reginei Isabela II-a în negocierile purtate de sultanul Abdul-Medjit (1839-1861), menționat cu numele de Abdul Cadîr, cu marile puteri europene, Franța și Anglia⁶⁷. În ultima parte a articolului se vehicula știrea potrivit căreia generalul carlist Ramón Cabrera⁶⁸ ar fi fost luat prizonier de trupele regale și executat.

Sub titlul *Istețime*, în ediția din 10 noiembrie 1840 a *Foii pentru minte, inimă și literatură* a fost prezentată o reproducere din publicația *România* (I) din 1838⁶⁹, în care era relatată o întâmplare petrecută în Spania, în timpul războaielor napoleoniene, cu implicarea soldaților spanioli și aventura unui spion polonez bănuț de către spanioli că ar lucra pentru Franța⁷⁰. În această povestire, credem că intenția autorului a fost de a satisface gusturile exotice ale cititorilor dornici de subiecte de aventură, cu o povestire preluată din afara arcului carpatic.

Aceiași dorință avea și redacția *Telegrafului român*, care prezenta informații legate de războiul marocano-spaniol, desfășurat pe coasta nord-africană⁷¹. Într-o altă etapă, erau relatate episoadele referitoare la starea de conflict dintre Spania și Statele Unite ale Americii, luptele din coloniile Puerto Rico, Cuba și Filipine. Erau descrise premisele care au dus la declanșarea acestui conflict, pagubele și victimele rezultate în urma confruntărilor armate, dar și atenția crescută a celorlalte state

---

⁶⁴ *Organul luminării*, nr. 24/1847, p. 123.

⁶⁵ *Ibidem*, nr. 28/1847, p. 146.

⁶⁶ *Ibidem*, nr. 36/1847, p. 194-195.

⁶⁷ Martínez Ruiz *et alii* 1999, p. 71-72.

⁶⁸ Știrea nu a fost decât un zvon, generalul carlist Cabrera a activat până în 1877, așa cum reiese din datele sale biografice publicate pe site-ul <http://cabrerayelmaestrazgocarlista.blogspot.ro>, accesat la 28.05.2014.

⁶⁹ Marica 1969, p. 478.

⁷⁰ *Foie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 46/1840, p. 367-368.

⁷¹ *Telegraful român*, nr. 48/1859, p. 191; *ibidem*, nr. 50/1859, p. 199.

europene asupra noii puteri (Statele Unite), ce viza reorganizarea sferelor de influență mondială⁷².

Un loc aparte, chiar dacă nu foarte frecvent, dar probabil urmărit cu interes de cititorii presei românești, l-au ocupat știrile senzaționale, grupate într-o secțiune de tip divertisment. Uneori acestea erau chiar șocante, care în anumite limite pot sugera câteva trăsături ale poporului spaniol, cum ar fi: hotărârea, cruzimea⁷³, demnitatea, cultul eroilor prin manifestarea publică a respectului față trecut și memoria înaintașilor⁷⁴, naționalismul⁷⁵, curajul, dragostea pățimașă sau chiar canibalismul⁷⁶.

Încă din primele numere ale revistei *Foaia literară*, găsim un prim articol intitulat *Studentul de Spania (creșterea în sărăcie)*⁷⁷. Autorul era interesat de aspectele legate de învățământul superior spaniol, precum și de statutul studenților din această țară. Este prezentat contrastul dintre imaginea studentului ce manifestă apetit spre învățare, dar care nu dispune de mijloacele necesare studiului și cel fără grija situației materiale, dar mai puțin interesat de studiu.

Mircea Popa prezintă o consistentă imagine asupra societății spaniole, din care exemplificăm două știri publicate în *Foaie pentru minte, inimă și literatură* din anul 1838, la rubrica „Varietăți”. Prima este intitulată *Amorul și Inchiziția*, iar în cea de-a doua se fac referiri la modul de vorbire prin semne, cu exemplificarea politicianului spaniol Ximenez⁷⁸. În numărul din 6 august 1839, *Foaia* relatează despre „cauzele nebuniei la spanioli” și le identifică în beție, jocuri, amor și politică⁷⁹.

La rubrica „Mozaic”, din data de 2 iunie 1847, suplimentul brașovean menționa un comentariu legat de interzicerea măștilor la carnavalul din capitala Spaniei: „[...] în Madrid s-a oprit pentru carnavalul anului 1840 purtarea măștilor de caracter. Nu vor oamenii nici ciorap și nici mască”⁸⁰. De fapt, era vorba despre schimbarea obiceiului de costumație în cadrul carnavalului și adoptarea mai vechilor costume studențești. În aceeași atmosferă, o orchestră studențească, alcătuită din chitare, tamburine și alte instrumente interpretau „ifosele naționale”.

În paginile aceleiași reviste, la capitolul intitulat „Amărunte”, din 25 septembrie 1850, era publicată o știre prin care se aducea la cunoștința cititorilor că telegraful electric s-ar fi descoperit în „Ispania”, încă în anul 1796. O altă știre, de pildă, descria avansul tehnicii de luptă a americanilor, care în urma confruntărilor

---

⁷² *Ibidem*, nr. 40/1898, p. 159; *ibidem*, nr. 41/1898, p. 162; *ibidem*, nr. 43/1898, p. 170; *ibidem*, nr. 44/1898, p. 175; *ibidem*, nr. 45/1898, p. 178; *ibidem*, nr. 46/1898, p. 178; *ibidem*, nr. 47/1898, p. 187; *ibidem*, nr. 49/1898, p. 194; *ibidem*, nr. 51/1898, p. 202; *ibidem*, nr. 79/1898, p. 314; *ibidem*, nr. 80/1898, p. 320; *ibidem*, nr. 81/1898, p. 327; *ibidem*, nr. 109/1898, p. 437; *ibidem*, nr. 119/1898, p. 476; *ibidem*, nr. 127/1898, p. 509; *ibidem*, nr. 1/1899, p. 2; *ibidem*, nr. 4/1899, p. 15; *ibidem*, nr. 5/1899, p. 19; *ibidem*, nr. 7/1899, p. 26.

⁷³ *Gazeta de Transilvania*, nr. 47/1839, p. 187; *ibidem*, nr. 48/1839, p. 190; *ibidem*, nr. 1/1841, p. 4; *ibidem*, nr. 100/1847, p. 343.

⁷⁴ *Ibidem*, nr. 22/1839, p. 86; *ibidem*, nr. 40/1843, p. 158.

⁷⁵ *Ibidem*, nr. 22/1843, p. 86.

⁷⁶ *Ibidem*, nr. 12/1838, p. 46; *ibidem*, nr. 28/1847, p. 110.

⁷⁷ *Apud* Marica 1969, p. 221.

⁷⁸ *Apud* Popa 2007, p. 14-15.

⁷⁹ *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 32/1839, p. 256.

⁸⁰ *Ibidem*, nr. 22/1847, p. 180.

cu spaniolii și-au dezvoltat tehnica militară cu o serie de noutăți ca: „zmeul-telefon”, „bicicleta-torpilă” și „tunul-triciclu”⁸¹.

Nu mai puțin interesant ni s-a părut un articol hazliu, care făcea referiri la un gen de ziar apărut în Barcelona, în anul 1895, numit *Tela Costada* [Pânză tăiată]. Primul număr apărea pe o pânză sub formă de coală de hârtie cu textul vizibil, astfel încât „[...] ziarul putea fi purtat pe cap ca o năframă de către precupeț, golanul își putea cârpi pantalonii cu el, studentul îl punea la pieptul de la cămașă, calfa ca traistă de unelte”⁸².

Menționăm că interesul pentru literatura spaniolă era redus în presa românească transilvăneană, comparativ cu subiectele de politică internă sau externă. Cu toate acestea, avem articole poziționate la granița dintre politica internă și cultură, prin comentarea repercusiunilor pe care deciziile politice ale guvernanților le-au avut asupra unor instituții. De pildă, în timpul guvernului condus de Florencio Garcia Goyena⁸³, ziarul blăjean *Organul luminării* din data de 11 octombrie 1847, vehicula o știre despre apariția unor decrete care lezau Biserica catolică⁸⁴. De fapt, ne sunt prezentate unele aspecte din perioada reformelor care vizau Biserica și care vor aduce profunde schimbări în sfera vieții religioase spaniole, recunoscute patru ani mai târziu chiar și de către Sfântul Scaun, prin Concordatul încheiat de acesta cu Spania, în anul 1851⁸⁵.

În ediția din 16 ianuarie 1892 a ziarului *Unirea: foaie bisericească politică*, tot de la Blaj, la rubrica „Revista Bisericească”, era difuzată o știre cu caracter informativ, potrivit căreia populația spaniolă de rit catolic pregătea al treilea congres general, iar una din temele de bază ale dezbaterii se referea la infailibilitatea papală, la apărarea Sfântului Scaun și la trezirea catolicilor din starea de indiferență⁸⁶.

George Bariț, sub titlul *Auto de Fe său până unde pôte merge fanatismul*⁸⁷, explica în martie 1863 ce însemnătate au cuvintele spaniole „Auto de Fe”⁸⁸, unde au apărut ele pentru prima dată și care este semnificația lor. Se făcea o trecere în revistă a vieții religioase europene din secolul al XVI-lea, cu problemele și confruntările catolicismului, care pierdea teren în fața Reformei. Apoi, cu o remarcabilă atenție acordată detaliilor, se prezenta o execuție publică din anul 1559 a unor eretici din localitatea Valladolid, în prezența arhiepiscopului de Sevilla și a familiei regale spaniole. Bariț, vădit simpatizant al condamnaților Inchiziției spaniole, prezintă victimele acesteia într-o ipostaza înduioșătoare și conciliantă, pe când inchiizitorii și factorii de decizie primesc apelativele de călăi. În final, autorul subliniază ororile

---

⁸¹ *Telegraful român*, nr. 120/1898, p. 480.

⁸² *Ibidem*, nr. 131/1895, p. 253.

⁸³ Politician și jurist, cu studii universitare de drept, Florencio Garcia Goyena (1783-1855), făcea parte din grupul puritanilor ce s-au opus lui Narváez. Garcia Goyena a guvernat 21 de zile și, ca urmare a unor intrigi, a fost demis de regina Isabela a II-a și înlocuit cu generalul Narváez (vezi <http://www.mcniografias.com/app-bio/do/show?key=garcia-goyena-florencio>, accesat la 28.03.2014)

⁸⁴ *Organul luminării*, nr. 41/1847, p. 231.

⁸⁵ Domínguez Ortiz 2007, p. 312.

⁸⁶ *Unirea. Foaie bisericească politică*, nr. 3/1892, p. 19.

⁸⁷ *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 10/1863, p. 73-76.

⁸⁸ Desemnează o ceremonie publică în care era pronunțată și dusă la bun sfârșit o sentință dată de Inchiziția spaniolă ereticilor (vezi *Britannica* 1994, p. 722-723).

suferite în general de creștini din partea creștinilor, cu începere din secolul al XIII-lea, până în veacul al XVIII-lea.

Presa ardeleană de limbă română, reproducea pasaje din literatura spaniolă. Există unele preluări sau traduceri aparținând unor genuri literare spaniole, chiar dacă într-un număr relativ redus. Spre sfârșitul perioadei abordate, respectiv în edițiile de până la anul 1900, întâlnim reproducerea câtorva foiletoane din literatura spaniolă⁸⁹. În numărul din 15 octombrie 1838 al *Foii pentru minte, inimă și literatură* apărea un studiu despre istoria literaturii universale, intitulat *Scritorii clasici*⁹⁰. Alături de autorii lusitani sunt prezentați și cei spanioli ca: Bernadin Ribero, Saa de Miranda, Lope de Vega, Cervantes Saavedra, Calderon și alții⁹¹. Unele lucrări ale acestor literați erau deja cunoscute și se regăseau în diversele biblioteci școlare sau particulare din Transilvania. Astfel, domeniul literaturii este reprezentat prin publicarea unor nuvele, anecdote⁹², povestiri⁹³, poezii și maxime⁹⁴ (vestitele maxime ale lui Gracian despre glorie și reputație) sau schițe biografice⁹⁵ din autori celebri străini sau români.

Un prim articol publicat în paginile ziarului *Foaia bisericească* despre cultura spaniolă se intitula *Dramaturgul spaniol Calderon de la Barca*⁹⁶. Încă de la început era exprimată ideea potrivit căreia autorul este mirat că în trecut cărțile erau mai atractive decât cele din prezent. Se încerca o explicare a acestei stări deplorabile, cauza decadenței generale la care se ajunsese, și se sublinia de ce credința religioasă are o importanță atât de mare în viața omului. Dramele lui Calderon ne sunt prezentate ca fiind cunoscute în toată Spania, cele mai renumite fiind *Autos sacramentales*, reunind mai multe piese de teatru organizate mai cu seamă cu ocazia Sfintei Euharistii, a doua zi de joi, după sărbătoarea Rusaliilor.

Tot la Blaj, în ziarul care a preluat și moștenit resursa materială, umană și tematică a *Foii bisericești*⁹⁷, ne referim la *Unirea: foaie bisericească-politică*, era publicat, la secțiunea „Parte științifică literară”, un foileton după spaniolul Fernando Caballero, cu titlul *Sărmana Dolores, Istorie Andaluziană*⁹⁸. Desigur, nu ne-am propus să redăm episodic relatarea faptelor și întâmplărilor legate de personajele acestei nuvele dramatice, mai curând am dorit să surprindem gradul de interes manifestat de redactorii acestei publicații, ritmicitatea și scopul publicației, acela de a păstra vie

---

⁸⁹ *Gazeta de Transilvania*, nr. 207/1890, p. 1-3; *ibidem*, nr. 170/1889, p. 3-6; *ibidem*, nr. 207/1896, p. 1-2.

⁹⁰ *Foie pentru minte, inimă și literatură*, nr. 16/1838, p. 126.

⁹¹ Pentru descrierea subiectelor urmărite în acest capitol, de mare ajutor ne-a fost pagina electronică a revistelor *Foaie literară* și *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, și a altora, de pe site-ul www.bcucuj.ro. De menționat că revista *Foaie pentru minte, inimă și literatură* nu se regăsește în întregime în format digital, până la această dată (mai 2014).

⁹² *Telegraful român*, nr. 15/1895, p. 118-119.

⁹³ *Ibidem*, nr. 3/1880, p. 9.

⁹⁴ *Ibidem*, nr. 48/1891, p. 192; *ibidem*, nr. 49/1891, p. 196.

⁹⁵ Este cazul unei biografii intitulate *Sanct Ignățiu de Loyola*, semnată de Alban Cornilă, de-a lungul a patru numere, în *Telegraful român*, nr. 93/1891, p. 369; *ibidem*, nr. 94/1891, nu am putut identifica numărul paginii datorită gradului avansat de uzură al exemplarului; *ibidem*, nr. 95/1891, p. 377; *ibidem*, nr. 96/1891, p. 381.

⁹⁶ *Foaia bisericească*, nr. 18/1884, p. 276.

⁹⁷ Russu 2013, *passim*.

⁹⁸ *Unirea. Foaie bisericească politică*, nr. 1/1892, p. 6-7.

curiozitatea cititorilor față de o poveste petrecută într-un sat de la celălalt capăt al Europei⁹⁹.

O privire retrospectivă asupra informațiilor referitoare la cultura și societatea spaniolă, pe care le-am analizat din presa românească transilvăneană, ne determină să formulăm câteva concluzii. Așa cum am menționat, unele știri despre spanioli sunt preluate din publicații românești din Țara Românească sau din alte publicații străine, mai ales franceze, dar și spaniole (*Les Guêpes*, *La Presse*, *Gazeta din Bordeaux* sau *Nacional* și *Heraldo*). Prin analiza cronologică a numerelor publicațiilor brașovene, blăjene sau sibiene, pornind de la interesul de a identifica surse informative despre peninsularii iberici, am putut constata evoluția calitativă a acestor reviste sau ziare atât în modul de redactare, cât și în conținutul și forma articolelor referitoare la spanioli. Au existat voci, ca cea a lui Nicolae Iorga, care au criticat direcția și tematica articolelor, dar și unii autori, cum au fost George Em. Marica sau Mircea Popa, care au făcut cunoscute aprecierile lor referitoare la primele publicații culturale din Transilvania¹⁰⁰.

Subiectele despre spanioli nu au substrat politico-național, ci se rezumau la domeniul politicii interne legat de sistemul de guvernare, luptele între partidele politice și relația acestora cu Casa regală, situația Monarhiei, războiul civil din Spania, subiecte care au dominat, în general, redacția ziarelor românești din Transilvania secolului al XIX-lea. Rubricile destinate spaniolilor nu scoteau în evidență nimic referitor la lupta pentru emancipare națională și culturală dominantă în cultura intelectualilor ardeleni, iar interesul acestora pentru politica externă a Spaniei un era nici el unul ridicat, cu toate că putem găsi informații contextuale relativ la relațiile Spaniei cu celelalte țări europene occidentale sau cu spațiul Africii de Nord.

De cele mai multe ori, interesul cititorilor era canalizat spre domeniul divertismentului, unde erau prezentate scene din viața cotidiană a omului de rând, a studentului sau a politicianului, cu calitățile și viciile lor. Întâmplări istorice cu spioni sau pericolul nebuniei, care poate contamina societatea prin alcool, jocuri de noroc, dar și imagini legate de fanatismul religios și-au avut rolul lor în paginile revistelor cu tentă culturală (*Organul luminării* și *Unirea* de la Blaj sau *Foaie pentru minte, inimă și literatură*), mai ales datorită caracterului lor senzational, acela de a atrage atenția asupra unui teritoriu sau țări îndepărtate, despre care se știa puțin. Cu toate acestea, noul domeniu de activitate din sfera profesiunilor intelectuale liberale, cele legate de presa periodică și interesul pentru spațiile considerate exotice începeau și în Transilvania să individualizeze unele reviste de altele, iar tematica acestora și să se diversifice.

---

⁹⁹ Acest foileton a fost tipărit în fiecare număr în ziarul *Unirea. Foaie bisericească politică*, cu începere din 2 ianuarie 1892 până la nr. 20 din 14 mai 1892, când a apărut ultima parte.

¹⁰⁰ Marica 1969, p. 126; Popa 2006, *passim*; Hangiu 1996, p. 312-316.

The Image of Spain and the Spaniards in the Romanian Press in Transylvania (19th Century)

(Abstract)

The study aims to explore the interest Transylvanian journalists showed towards the image of Spain and the Spaniards in the 19th century, manifested by the publication of articles depicting the pulse of Spanish society at the time. These diverse articles reflect episodes of the domestic political life of Spain, with the centre of attention often focused on the life of the royal couple, on punishments and on agitated governmental changes or difficult economic realities which required recovery measures. Another field of interest to the Transylvanians was the representation of Spanish literature. This interest was manifested through the publication of episodic Spanish serials, stories and novellas. Gracian's maxims were printed, as were plays by Calderon de la Barca and Lope de Vega and the works of Cervantes. This fascination with understanding the main features of the Spanish people prompted Transylvanian journalists to translate for the Transylvanian public passages that emphasized the Spaniard's determination, cruelty, dignity and hero cults, manifested through public demonstrations of respect for the past and the memory of ancestors, nationalism, courage, passionate love and conservative religious beliefs. Socially, these articles offered a hierarchy of Spanish social classes, with the Royal House situated at the top of the pyramid, marked by political and matrimonial instability. The image of the Spanish political class that is found in the Transylvanian Romanian press presents a diverse range of political beliefs. The Spanish student appears in different situations being presented according to the standard of living, the most well off being less interested in study, and the poor more diligent. The common man is rendered, either with his aspirations to overcome his poor conditions or resigned to his precarious everyday life.

Abrevieri bibliografice

- Britannica* 1994 - *The New Encyclopaedia Britannica: Micropaedia*, vol. 1, Chicago, Auckland, London, etc., 1994.
- Chiciudean 2006 - Gabriela Chiciudean, *Gazeta de Transilvania*, în Mircea Popa (coord.), *Presa românească și ideea națională. Antologie de articole politice și poezii patriotice, cronologie și dosar critic*, Alba Iulia, 2006, p. 393-394.
- Domínguez Ortiz 2007 - Antonio Domínguez Ortiz, *Espania, tres milenios de historia*, Madrid, 2007.
- Hangiu 1978 - I. Hangiu, *Reviste și curente în evoluția literaturii române*, București, 1978.
- Hangiu 1996 - I. Hangiu, *Dicționarul presei literare românești*, București, 1996.
- Marica 1969 - George Em. Marica, *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, București, 1969.
- Martínez Ruiz *et alii* 1999 - Enrique Martínez Ruiz, Consuela Maqueda, Emilio de Diego, *Atlas Histórico de España II*, Madrid, 1999.
- Din presa literară* 1967 - *Din presa literară românească a secolului al XIX-lea*, București, 1967.
- Oliveira 1996 - A. H. de Oliveira Marques, *Istoria Portugaliei*, București, 1996.
- Popa 2006 - Mircea Popa (coord.), *Presa românească și ideea națională*, Alba Iulia, 2006.
- Popa 2007 - Mircea Popa, *Relații culturale și literare româno-spaniole de-a lungul timpului (53-2007). Bibliografie cronologică selectivă*, Alba Iulia, 2007.
- Russu 2013 - Sorin Valer Russu, *Biserica, istorie și cultură în ziarul „Unirea” de la Blaj, de la apariție la Marea Unire (1891-1918)*, teză de doctorat, Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, 2013.
- Valdeón *et alii* 2011 - Julio Valdeón, Joseph Pérez, Santos Juliá, *Istoria Spaniei*, București, 2011.

Cuvinte-cheie: Spania, Transilvania, presă, regalitate, politică, imagine.

Keywords: Spain, Transylvania, newspapers, royalty, politics, image.

LISTA ABREVIERILOR

AAR-SI	- Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. Academia Română. București.
AAust	- Archaeologia Austriaca, Beiträge zur Paläanthropologie, Ur- und Frühgeschichte Österreichs. Wien.
AB	- Altarul Banatului. Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului și Episcopia Aradului. Timișoara.
ActaArchCarp	- Acta Archaeologica Carpathica. Cracovia.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău.
ActaPal	- Acta Paleobotanica. Polish Academy of Sciences. Krakow.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művészettörténeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AHA	- Acta Historiae Artium. Akadémiai Kiadó. Budapest.
AIIC(N)	- Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”. Cluj-Napoca.
AIAC	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AISC	- Anuarul Institutului de Studii Clasice. Cluj.
AJA	- American Journal of Archaeology. New York.
AJPA	- American Journal of Physical Anthropology. The Official Journal of the American Association of Physical Anthropologist. Baltimore.
Almanahul graficeii române	- Almanahul graficeii române. Craiova.
Aluta	- Aluta. (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AnB	- Analele Banatului (serie nouă). Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
Antaeus	- Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
AnthAnzeiger	- Anthropologischen Anzeiger. Journal of Biological and Clinical Anthropology.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AnUB-LLS	- Analele Universității din București - Limba și literatura străină. Universitatea din București.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).

- AP** - Annales de Paléontologie. L'Association paléontologique française.
- APR** - Acta Palaeontologica Romaniae. Romanian Society of Paleontologists. Bucharest.
- Apulum** - Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
- Archaeologia Bulgarica** - Archaeologia Bulgarica. Sofia.
- Archaeometry** - Archaeometry. Research Laboratory for Archaeology & the History of Art. Oxford.
- ArchMűhely** - Archeometriai Műhely. Budapest.
- Arheologia** - Archeologia. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzei pri Bulgarskata Akademija na Naukite. Sofia.
- ArkhSb** - Arkheologičeskij sbornik. Muzey Ermitazh. Moskva.
- AS** - American Studies. Mid-America American Studies Association. Cambridge (USA).
- ASS** - Asian Social Science. Canadian Center of Science and Education. Toronto.
- ASUAIC-L** - Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (serie nouă). Secțiunea IIIe. Lingvistică. Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.
- AT** - Ars Transilvaniae. Institutul de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca. Cluj-Napoca
- ATS** - Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
- AUASH** - Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- AUASP** - Annales Universitatis Apulensis. Series Philologica. Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia.
- AUCSI** - Analele Universității din Craiova. Seria Istorie. Universitatea din Craiova.
- Australiada** - Australiada: A Russian Chronicle. New South Wales. Woy Woy (Australia).
- AUVT** - Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Section d'Archéologie et d'Histoire. Universitatea Valahia din Târgoviște.
- AVSL** - Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde. Sibiu.
- BA** - Biblioteca de arheologie. București.
- Banatica** - Banatica. Muzeul de Istorie al județului Caraș-Severin. Reșița.
- Balcanica** - Balcanica. Annuaire de l'Institut des Études Balkaniques. Belgrad.
- BAMNH** - Bulletin of the American Museum of Natural History. American Museum of Natural History. New York.
- BAR** - British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
- BB** - Bibliotheca Brukenthal. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
- BCMI** - Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice / Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. București.

BerRGK	- Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
BF	- Bosporskij fenomen. Gosudarstvennyj Ermitazh Sankt-Peterburg.
BGSG	- Bulletin of the Geological Society of Greece. Geological Society of Greece. Patras.
BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara.
BI	- Bosporskie issledovanija. Krymskoe Otdelenie Instituta Vostokovedenija, Nacional'na akademija nauk Ukraini. Simferopol, Kerch.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia.
BMAntiq	- Bibliotheca Memoriae Antiquitatis. Piatra Neamț.
BMN	- Bibliotheca Musei Napocensis. Muzeul de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica”. Sebeș.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
BospCht	- Bosporskie chtenija. Bospor Kimmerijskij i varvarskij mir v period antichnosti i srednevekov'ja. Militaria. Krymskoe Otdelenie Instituta Vostokovedenija. Nacional'na akademija nauk Ukraini. Simferopol, Kerch.
Das Börsenblatt	- Börsenblatt für den Deutschen Buchhandel-Frankfurter Ausgabe. Börsenverein des Deutschen Buchhandels. Frankfurt pe Main.
Br J Ind Med	- British Journal of Industrial Medicine. London.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
București	- București. Materiale de istorie și muzeografie. București.
Bucureștii vechi	- Bucureștii vechi. Buletinul Societății Istorico-Arheologice. București.
BUS	- Birka Untersuchungen und Studien. Stockholm.
CA	- Current Anthropology. University of Chicago.
Caietele ASER	- Caietele ASER. Asociația de Științe Etnologice din România. București.
Carpica	- Carpica. Complexul Muzeal „Julian Antonescu” Bacău.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCJ	- Chemistry Central Journal. London.
Cele Trei Crișuri	- Cele Trei Crișuri. Oradea.
Cetatea Bihariei	- Cetatea Bihariei. Institutul de Istorie și Teorie Militară din București, Secția Teritorială Oradea.
CIRIR	- Cercetări istorice. Revistă de istorie românească. Iași.
CL	- Cercetări literare. Universitatea București.
Codrul Cosminului	- Codrul Cosminului, seria nouă. Analele Științifice de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava.
ComȘtMediaș	- Comunicări Științifice. Mediaș.
ConspNum	- Conspicte numismatice. Chișinău.

Conviețuirea-Együttélés	- Conviețuirea-Együttélés. Catedra de limbă și literatura română a Institutului Pedagogic „Juhász Gyula”, Szeged.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
CPF	- Cahiers des Portes de Fer. Beograd.
CretaceousRes	- Cretaceous Research. Elsevier.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
CRP	- Comptes Rendus Palevol. Comptes Rendus de l'Académie des Sciences France.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolice din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. București.
Dări de seamă	- Dări de seamă ale ședințelor. Paleontologie. Institutul Geologic al României. București.
DB	- Drevnosti Bospora. Rossiyskaya Akademiya Nauk. Moskva.
De Antiquitate	- De Antiquitate. Asociația Virtus Antiqua. Cluj-Napoca.
DFS	- Deutsche Forschung im Südosten. Sibiu.
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drevnosti Altaja	- Drevnosti Altaja. Gorno-Altajskij gosudarstvennyj universitet. Gorno-Altajsk (Respublika Altaj).
EHQ	- European History Quarterly. Sage Publications. New York.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca.
EVNE	- Etnokul'turnoe vzaimodeystvie narodov Evrazii. Institut Arheologii i Etnografii Sibirskogo otdeleniya Rossiyskoy Akademii Nauk. Novosibirsk.
FK	- Földtani közlöny. Magyarhoni földtani tarsulat folyóirata. Budapest.
FU	- Finno-Ugrika. Institut Istории imeni Sh. Mardzhani. Akademiya Nauk Tatarstana. Kasan'.
FVL	- Forschungen zur Volks- und Landeskunde. Sibiu.
Geo-Eco-Marina	- Geo-Eco-Marina. Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Geologie și Geoecologie Marină. București.
Glasnik	- Glasnik Srpskog arheološkog društva. Journal of the Serbian Archaeological Society. Beograd.
Glasul Bisericii	- Glasul Bisericii. Mitropolia Munteniei și Dobrogei. București.
Godišnjak	- Godišnjak. Jahrbuch Knjiga. Sarajevo-Heidelberg.
GR	- Gondwana Research. International Association for Gondwana Research, Journal Center, China University of Geosciences. Beijing.
HistArchaeol	- Historical Archaeology. Society for Historical Archaeology.
HistMet	- Historical Metallurgy, The Historical Metallurgy Society.

- HJ** - The Historical Journal. University of Cambridge (UK).
- HSCE** - History & Society in Central Europe. István Hajnal Society of Historians. Medium Ævum Quotidianum Society. Budapest. Krems.
- IJAM** - International Journal of Arts Management. École des Hautes Études Commerciales (HEC) in Montreal.
- IJO** - International Journal of Osteoarchaeology. United States.
- IPH** - Inventaria Præhistorica Hungarie. Budapest.
- Istros** - Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
- JACerS** - Journal of the American Ceramic Society. The American Ceramic Society, Ohio.
- JAS** - Journal of Archaeological Science. Academic Press. United States.
- JFA** - Journal of Field Archaeology. Boston University.
- JLS** - Journal of Lithic Studies. Edinburgh.
- JMH** - Journal of Modern History. University of Chicago.
- JOB** - Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik. Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien.
- JPSP** - Journal of Personality and Social Psychology. American Psychological Association. Washington DC.
- JRGZM** - Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
- JSP** - Journal of Systematic Palaeontology. British Natural History Museum. London.
- JSSR** - Journal for the Scientific Study of Religion. The Society for the Scientific Study of Religion. South-Carolina.
- JVP** - Journal of Vertebrate Paleontology. Society of Vertebrate Paleontology (SVP) in partnership with the Taylor & Francis Group. Abingdon, Oxfordshire (UK).
- Közlemények** - Közlemények az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából, Cluj.
- Le Glob** - Le Globe. Revue genevoise de géographie. Paris.
- LSJ** - Life Science Journal. Acta Zhengzhou University. Zhengzhou (China).
- LȘ** - Lucrări științifice. Institutul de Învățământ Superior Oradea.
- MA** - Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradiei. Sibiu (1956-1991). A continuat *Revista Teologică*, (1907-1947) și este continuată de aceeași revistă.
- Marisia** - Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
- Marmatia** - Marmatia. Muzeul Județean de Istorie și Arheologie. Baia Mare.
- Materiale** - Materiale și cercetări arheologice. București.
- MBGAEU** - Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
- MCA** - Materiale și cercetări arheologice. București.

ME	- Memoria Ethnologica. Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș. Baia Mare.
MEJSR	- Middle-East Journal of Scientific Research. International Digital Organization for Scientific Information. Deira, Dubai (United Arab Emirates).
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MIA	- Materialy i issledovaniya po arkheologii SSSR. Akademiya Nauk SSSR. Moskva.
MJSS	- Mediterranean Journal of Social Sciences. Mediterranean Center of Social and Educational Research. Rome.
Monumente Istorice	- Monumente Istorice. Studii și lucrări de restaurare. Direcția Monumentelor Istorice. București.
Monumente și muzee	- Monumente și muzee. Buletinul Comisiei Științifice a Muzeelor, Monumentelor Istorice și Artistice. București.
MPG	- Marine and Petroleum Geology. Elsevier.
MSIAR	- Memoriile Secțiunii Istorice a Academiei Române, seria a II-a. Academia Română. București.
MTE	- Magyar Történelmi Eletrajzok. Budapest.
Naturwissenschaften	- Naturwissenschaften. Springer-Verlag. Berlin, Heidelberg.
OlteniaȘtNat	- Oltenia. Studii și Comunicări. Științele Naturii. Muzeul Olteniei. Craiova.
ÓL	- Ósrégészeti Levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
PA	- Patrimonium Apulense. Direcția Județeană pentru Cultură Alba. Alba Iulia.
PAPS	- Proceedings of the American Philosophical Society. American Philosophical Society. Philadelphia.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PAT	- Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum. Cluj-Napoca.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
PLOS ONE	- PLOS ONE. International, peer-reviewed, open-access, online publication.
PM	- Publics et musées. Association Publics et Musées - PUL (Presses universitaires de Lyon). Lyon.
PNAUSA	- Proceedings of the National Academy of the United States of America. National Academy of the United States of America.
Pogrebal'nyj obrjad	- Pogrebal'nyj obrjad rannih kochevnikov Evrazii. Juzhnyj nauchnyj centr Rossijskoj Akademii nauk. Rostov-na-Donu.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța.
PPP	- Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology ("Palaeo3"). An International Journal for the Geo-Sciences. Elsevier.
ProblemyArh	- Problemy arheologii, jetnografii, antropologii Sibiri i sopredel'nyh territorij. Institut arheologii i jetnografii Rossijskoj Akademii nauk. Novosibirsk.

Programm Mühlbach	- Programm des evaghelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
QG	- Quaternary Geochronology. The International Research and Review Journal on Advances in Quaternary Dating Techniques.
QSA	- Quaderni di Studi Arabi. Istituto per l'Oriente C. A. Nallino. Roma.
Quartär	- Quartär. International Yearbook for Ice Age and Stone Age Research.
RA	- Revista Arheologică. Institutul de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău.
RArhiv	- Revista Arhivelor. Arhivele Naționale ale României. București.
Radiocarbon	- Radiocarbon. University of Arizona. Department of Geosciences.
RB	- Revista Bistriței. Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
REF	- Revista de etnografie și folclor. Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu”. București.
RESEE	- Revue des études sud-est européennes. Academia Română. București.
RHMC	- Revue d'histoire moderne et contemporaine. Société d'histoire moderne et contemporaine. Paris.
RHSEE/RESEE	- Revue historique du sud-est européen. Academia Română. București, Paris (din 1963 Revue des études sud-est européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
RIR	- Revista istorică română. Institutul de Istorie Națională din București.
RJP	- Romanian Journal of Paleontology. Geological Institute of Romania. Bucharest.
RJS	- Romanian Journal of Stratigraphy. Geological Institute of Romania. Bucharest.
RM	- Revista Muzeelor. București.
RMMG	- Revista Muzeul Mineralogic-Geologic, al Universității din Cluj la Timișoara. Sibiu.
RMM-M	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Muzeu. București.
RP	- Revista de Pedagogie. Institutul de Științe ale Educației. București.
RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RT	- Revista Teologică. Sibiu.
SA	- Sovetskaya arkheologiya. Akademiya Nauk SSSR. Moskva.
SAI	- Studii și articole de istorie. Societatea de Științe Istorice și Filologice a RPR. București.

SAO	- Studia et Acta Orientalia. Société des Sciences Historiques et Philologiques de la RPR., Section d'Etudes Orientales. Bucarest.
Sargetia	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
Sargetia Naturae	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Series Scientia Naturae. Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva.
SCE	- Studii și comunicări de etnologie. Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu.
SCCI	- Studii, conferințe și comunicări istorice. Sibiu.
SCIA	- Studii și cercetări de istoria artei. Academia Română. București.
SciAm	- Scientific American. New York.
SCGG	- Studii și Cercetări. Geologie-Geografie. Complexul Muzeal Județean Bistrița-Năsăud. Bistrița.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SGJ	- Soobshhenija Gosudarstvennogo Jermitazha. Gosudarstvennyj Jermitazh. Leningrad.
SMIM	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București.
SP	- Studii de Preistorie. București.
SPACA	- Stratum Plus: Archaeology and Cultural Anthropology. Superior Council on Science and Technical Development of Moldavian Academy of Sciences. Saint Petersburg, Kishinev, Odessa, Bucharest.
SPPF	- Società Preistoria Protostoria Friuli-V.G. Trieste.
SSK	- Studien zur Siebenbürgischen Kunstgeschichte, Köln. Wien.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
Stâna	- Stâna. Sibiu.
StComSibiu	- Studii și comunicări. Arheologie-istorie. Muzeul Brukenthal. Sibiu.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul Județean Satu Mare.
StRI	- Studii. Revistă de istorie (din 1974 Revista de istorie și din 1990 Revista istorică). Academia Română. București.
StudiaUBBG	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBGG	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia-Geographia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBGM	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Geologia-Mineralogia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
StudiaUBBH	- Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Series Historia. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca.
Suceava	- Anuarul Muzeului Județean Suceava.
SUCH	- Studia Universitatis Cibiniensis, Serie Historica. Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu.
SUPMPh	- Studia Universitatis Petru Maior. Philologia. Târgu-Mureș.
SV	- Siebenbürgische Vierteljahrschrift. Hermannstadt (Sibiu).

SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie. București.
TEA	- TEA. The European Archaeologist.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
TESG	- Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie. Royal Dutch Geographical Society. Oxford (UK), Malden (USA).
Thraco-Dacica	- Thraco-Dacica. Institutul Român de Tracologie. București.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Transsylvania Nostra	- Transsylvania Nostra. Fundația Transsylvania Nostra. Cluj-Napoca.
Trudy nauchnogo	- Trudy nauchnogo Karel'skogo tsentra Rossiyskoy akademii nauk. Karel'skiy tsentr Rossiyskoy akademii Nauk. Moskva.
TT	- Történeti Tár. Akadémia történelmi bizottságának. Budapest.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
Țara Bârsei	- Țara Bârsei. Muzeul „Casa Mureșenilor” Brașov.
Ungarische Revue	- Ungarische Revue, Herausg. von P. Hunfalvy. Budapest.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
Vestnik arkheologii	- Vestnik arkheologii, antropologii i etnografii. Institute problem osvoyeniya Severa Sibirskogo otdeleniya Rossiyskoj akademii nauk. Tyumen.
Vestnik Novosibirskogo	- Vestnik Novosibirskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Istoriya, filologiya. Novosibirskij gosudarstvennyj universitet. Novosibirsk.
VLC	- Victorian Literature and Culture. Cambridge University Press. Cambridge (UK).
VPUI	- Vestnik permskogo universiteta. Istoriya. Permskiy Gosudarstvennyi Universitet. Perm'.
VR	- Victorian Review. Victorian Studies Association of Western Canada. Toronto.
WASJ	- World Applied Sciences Journal. International Digital Organization for Scientific Information. Deira, Dubai (United Arab Emirates).
WorldArch	- World Archaeology. London.
Xenopoliana	- Xenopoliana. Buletin al Fundației Academice „A. D. Xenopol” Iași.
Yearb. Phys. Anthropol.	- Yearbook of Physical Anthropology. New York.
Yezhegodnik gubernskogo	- Yezhegodnik gubernskogo muzeya Tobol'ska. Tobol'sk Khistori Muzeum. Tobol'sk.
ZfSL	- Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde. Gundelsheim.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean Arad.
ZooKeys	- ZooKeys. Sofia.